

η λάμψη του κρυμμένου συναντήσεις με το έργο του Στέφανου Δασκαλάκη

Λάκης Παπαστάθης

Πριν επτά χρόνια, με την ευκαιρία της έκθεσής του στην Αίθουσα Τέχνης Αθηνών, είχα γράψει ένα μικρό κείμενο για τη ζωγραφική του Στέφανου Δασκαλάκη. Ήταν η πρώτη μου επαφή με τις φιγούρες του. Τότε, ενεργοποιώντας τη μνήμη μου είδα να προβάλλονται μπροστά στα μάτια μου οι δρόμοι που περπάτησε ο καλλιτέχνης στην αναζήτηση της τέχνης του.

«Στο προηγούμενο έργο του Δασκαλάκη οι ανθρωπίνες υπάρξεις απουσίαζαν. Η απουσία τους γινόταν μυστηριακή, σαν κάποιος να τις κυνηγούσε. Άφηναν τα αποτυπώματά τους και έφευγαν ξαφνικά, για άγνωστη αιτία. Στο χώρο έμεναν μισοφαγωμένες τροφές εδώ κι εκεί, ξέστρωτα τραπέζια, πεταμένα σκεύη. Οι άνθρωποι αναχωρούσαν λίγο πριν φθάσει ο ζωγράφος, λες και η συνάντησή τους την τελευταία στιγμή μεταιωνόταν. Όταν έφθανε ο καλλιτέχνης ζωγράφιζε τα ίχνη τους σαν ιδιοφυής εγκληματολόγος της σήμανσης, που πιστεύει πως με την ποίηση και την ακρίβεια της ζωγραφικής αποκαλύπτεις πειστικότερα την αλήθεια των τεκμηρίων. Το βλέμμα του με ένταση αξιολογούσε ως σημαντικό το παραμικρό αντικείμενο και απέδιδε με εικόνες τη μοναξιά και τη θλίψη της γιορτής που τελείωσε απότομα, συνθέτοντας ουσιαστικά ένα δοκίμιο για την απουσία.

Ποια διαδρομή ακολούθησε ο Δασκαλάκης που τον έφερε μπροστά στις γυναίκες που τώρα ζωγραφίζει; Είχαν προηγηθεί μυστικές συναντήσεις τα προηγούμενα χρόνια; Προβάλλουν μέσα από σκούρο φόντο και στέκονται σαν μνημεία της καθημερινότητας ανεβασμένες συνήθως σε μικρά βήθρα. Η τελετουργία της απουσίας στην προηγούμενη ζωγραφική του προετοίμασε τη, στιλιζαρισμένη τώρα, συμφωνική παρουσία της ανθρώπινης φιγούρας. Ο Δασκαλάκης μας βάζει με απaráμιλλη ζωγραφική μυθοπλασία εντός του μυθολογικού κόσμου των γυναικών που μοιάζουν να εκρήγνυνται από την αγωνία της ύπαρξης και το ανεκπλήρωτο αίτημα για αυθεντική ζωή. Αν πλησιάσεις κοντά, βλέπεις πως τις γδέρνει το φως.

Οι φιγούρες του μπορούν να συμπυκνώνουν τα διδάγματα των μεγάλων δασκάλων αιώνες πριν, ταυτοχρόνως με τις σύγχρονες αναζητήσεις και τη δραστηριότητα της έκφρασης στον εικοστό πρώτο αιώνα. Οι ζωγραφιές του γίνονται κομμάτι της ιστορίας της τέχνης στην Ελλάδα και ενεργό ερέθισμα για το παρόν και το μέλλον της ζωγραφικής στον τόπο μας. Ο Δασκαλάκης κάποτε είχε γράψει: “Ζωγραφίζω με τη συναίσθηση ότι η πράξη της ζωγραφικής πρέπει να περιέχει και την ευθύνη για το μέλλον. Το παρόν μας θα είναι η ‘παράδοση’ του μέλλοντος. Βέβαια το πραγματικό ‘μήνυμα’ που στέλνουμε είναι αυτό που θα θε-

λήσουν να βρουν οι επερχόμενοι. Είμαστε στην απόλυτη ‘διακριτική τους ευχέρεια’»».

Τα επόμενα χρόνια τον επισκεπτόμουν στο ατελιέ αργά το απόγευμα, όταν είχε τελειώσει τη ζωγραφική της ημέρας και συνήθως έπλενε τα πινέλα. Το μοντέλο είχε φύγει αλλά εγώ έβλεπα ένα κομμάτι της υπάρξεώς του που ο ζωγράφος είχε αποτυπώσει στο τελάρο.

Ο Δασκαλάκης, κάπως δειλά, άρχισε να ζωγραφίζει και άντρες. Είχα την τύχη να ποζάρω κι εγώ, για επτά ημέρες, προκειμένου να γίνει ένα δικό μου πορτρέτο. Έτσι τον έζησα καθώς με έβλεπε για να με ζωγραφίσει. Ακούγαμε κλασική μουσική και μιλούσαμε ελάχιστα. Αλλά κι όταν μιλούσε ένιωθα πως δεν ξεκολλούσε τα μάτια του από πάνω μου. Περισσότερο με άφηγε να στηθώ μόνος μου και επενέβαινε, καθοδηγώντας με, ελάχιστα, χωρίς άγχος και πολλά λόγια. Όλες τις μέρες ένιωθα πως είχε μια εσωτερική ένταση παρά την εξωτερική ευγένεια και ηρεμία. Νομίζω πως κανένα μοντέλο δεν κατάλαβε ποτέ, κατά τη διάρκεια της ζωγραφικής, τι ακριβώς έβλεπε, τι ακριβώς συνέθετε ο Δασκαλάκης. Αυτό ήταν μια εσωτερική αφήγηση, μια δύσκολη ακροβασία του ζωγράφου στην οποία καταλάβαινες πως κι εσύ συμμετείχες χωρίς όμως να συ-

νειδητοποιείς με ποιον ακριβώς τρόπο. Βλέποντας το πορτρέτο μου, τέσσερα χρόνια μετά, καταλαβαίνω κάτι από τον κεντρικό πυρήνα του βλέμματός του. Είναι αυτό που δεν μπόρεσε να μου το πει ποτέ με τα λόγια, προφορικά. «Κυριολεκτεί» μόνον βλέποντάς το, ξανά και ξανά. Ενώ αυτό παραμένει το ίδιο, αλλάζω εγώ, γι’ αυτό μου φαίνεται πως κινείται, πως γερνάει μαζί μου. Μοιάζει πάντα σαν να κοιταζόμαστε και πως εγώ είμαι τώρα κάτι που με ξεπερνάει, γιατί η καθημερινότητα δεν αγγίζει τη ζωγραφιά μου. Άλλωστε φαίνομαι να κοιτάω μπροστά, στον δρόμο που θα πορευτώ. Όμως όταν πέταξα προχθές την παλιά καμπαρντίνα, το μπλουζάκι και το σκουφί που φορούσα στη ζωγραφιά, ξαφνική συγκίνηση με κυριέυσε.

Στις σχετικά τακτικές επισκέψεις μου στο εργαστήριο –πάντα μετά την εργασία του– κουβαλούσα μαζί μου και μια ερασιτεχνική φωτογραφική μηχανή. Δεν ήθελα οι επισκέψεις μου να καταγραφούν επαγγελματικά. Προτιμούσα τις κάπως ρευστές εικόνες, τις μισοειδωμένες, τις άτσαλες, αυτές που δεν αποκαλύπτουν τα πάντα, που είναι λίγο φλου και αδέξιες. Αυτές που έμοιαζαν σαν σημειώσεις για κάτι που δεν γνώριζα πού θα καταλήξει. Μέσα στο συγκεκριμένο εργαστήριο του Στέφανου, που είναι ένας χώρος βιωμένος και δουλε-

Ζωγραφίζοντας τον Λάκη Παπαστάθη, 2009, φωτογραφία Λάκην Παπαστάθην.
painting Lakis Papastathis, 2009, photo Lakis Papastathis.

μένος, από τη ζωή και την τέχνη της ζωγραφικής, οι φωτογραφίες που τράβηξα μου φαινονταν πιο αληθινές. Καθώς φωτογράφιζα τον Δασκαλάκη, τους φίλους και τα έργα, μάθαινα πιο καλά τις ζωγραφιές του. Δεν ξέρω γιατί αλλά από μικρός, μέσα από το βιζέρ της μηχανής, καταλάβαινα καλύτερα τα πρόσωπα και τον κόσμο. Έτσι όταν μιλούσα μαζί του για τους πίνακές του, τους βάφτιζα με το πραγματικό όνομα του μοντέλου. Έλεγα η Μυρτώ, η Ιωάννα, η Αντρέα, ο Θανάσης, ο Λεωνίδας... Παρά το ότι ο Δασκαλάκης είναι ένας πολύ στοχαστικός καλλιτέχνης κι όταν μιλάει καταλαβαίνεις κάτι από το βάθος του έργου του, συνειδητοποίησα πως η γνώση για τα ζητήματα της τέχνης δεν μεταδίδεται εύκολα, γιατί πρέπει, εσύ ο θεατής, προσωπικά, να κάνεις τη δική σου σύνθεση. Είναι δηλαδή μια προσωπική περιπέτεια. Οχτώ χρόνια μετά τη γνωριμία μου με τον Στέφανο νιώθω πως κάπως έχω ακουμπήσει το μυστήριό του.

Το μοντέλο στη ζωγραφική του Στέφανου Δασκαλάκη δεν είναι το εξωτερικό πρόσχημα για να δημιουργήσει ο ζωγράφος τη δική του εσωτερική αποκάλυψη. Η ζωγραφική του Δασκαλάκη δεν γίνεται ερήμην, χωρίς τη συμμετοχή, του ανθρώπου που βρίσκεται απέναντι από το τελάρο του. Μοντέλο και ζωγράφος

σε μια δημιουργική αντενέργεια για πολλές μέρες αλληλοαποκαλύπτονται μέσα από μια διαδικασία αναμονής, χαλάρωσης, σιωπής και κυρίως άσκησης του βλέμματος και πάλης των υλικών.

Ο Στέφανος Δασκαλάκης έχει γράψει: «Είναι έργα που έχουν γίνει όλα εκ του φυσικού. Η ζωγραφική από το φυσικό είναι μια πολύ αργή διαδικασία. Αργή τόσο για τον ζωγράφο όσο και γι' αυτόν που ποζάρει. Το μοντέλο δεν είναι κάτι από το οποίο ζητάς να παίξει κάποιον “ρόλο” που θα του επιβάλεις. Πρέπει, αντίθετα, να του δώσεις τον χρόνο για να βρει μόνο του τον μοναδικό ρόλο που αξίζει τον κόπο και που είναι ο ίδιος ο εαυτός, να πάρει τη στάση που του ταιριάζει, να βρει το δικό του βλέμμα. Από τη στιγμή αυτή, και αν ο ζωγράφος έχει την ωριμότητα να αποδεχθεί την πραγματικότητα που διαμορφώνεται μπροστά του, θα ξεκινήσει η περιπέτεια της ζωγραφικής, μια μακρά πορεία διαφορετικών προσεγγίσεων, δισταγμών, αναιρέσεων και καταστροφών. Πολλές φορές, όταν ζωγραφίζω, έχω το αίσθημα ότι το έργο που κάνω, κατά κάποιον τρόπο, μου υπαγορεύεται από τα μοντέλα που στέκονται απέναντί μου, έτσι ώστε ο κόσμος τους, μέσω εμού, μέσω της ζωγραφικής, να λάβει αντικειμενική υπόσταση».

Όταν η ζωγραφιά ολοκληρωθεί αποκαλύπτεται κάτι που δεν είναι ορατό στην καθημερινή τους ζωή κι αυτό λάμπει και υψώνει το έργο, καθώς οι πραγματικοί άνθρωποι γίνονται ζωγραφικοί «ήρωες» και μπαίνουν στο σύμπαν της ζωγραφικής του Στέφανου Δασκαλάκη, πολιτογραφούνται στη νοητή πολιτεία του, που εμπεριέχει κάτι από το σκοτάδι και το φως της ύπαρξης του καθενός μας.

Το «στώμεν καλώς» μιας αστής γυναίκας μπροστά στο μυστήριο της καταγραφής της, η ομορφιά ενός νέου κοριτσιού που έχει τσακιστεί και συνεχώς νιώθει πως πέφτει χωρίς πολύ καλά να μπορεί να σηκώσει το κεφάλι της ενώ ο ζωγράφος αναζητεί τη ματιά της προς τη γη, η αξιοπρέπεια της Ιωάννας που ο Δασκαλάκης την κάνει βασίλισσα στο βάθρο της, με ρούχα καθημερινά που φαίνονται μεταμορφωμένα σαν τα νοητά ενδύματα της θεάς. Ο χρόνος που νιώθει πως χορεύει πάνω στο σώμα και τα ρούχα του νεαρού Λεωνίδα. Η αποπνευματοποίηση καθημερινών φίλων του ζωγράφου που κρατάνε ταυτοχρόνως την υλική τους υπόσταση. Τα πυρακτωμένα γαλάζια μάτια ενός πολύ ερωτικού κοριτσιού με τις ιδιαίτερες παλάμες σε κίνηση. Εκπέμπει την παρουσία της καθισμένη ανάμεσα στα πολλά ρούχα που την περιβάλλουν, στα κοσμή-

ματα, τα παπούτσια. Όμως στο τέλος το κόκκινο φουστάνι που φοράει νιώθει πως τρυπάει το τελάρο και το βλέμμα σου. Τριπλή όψη του ίδιου κοριτσιού σε τρία διαφορετικά έργα διαφορετικών μεγεθών. Ο Δασκαλάκης δεν κόβει τους δεσμούς του με την πραγματικότητα της εποχής του. Το κορίτσι είναι ένα αναγνωρίσιμο νέο κορίτσι των χρόνων μας που στη ζωγραφιά προσφέρει την ομορφιά της στο τρυφερό και σοφό βλέμμα του ζωγράφου που θέλει με ενθουσιασμό να μείνει η εικόνα της για πάντα, όπως είναι σήμερα, όπως τη συνέλαβε ο ίδιος τώρα, με το πινέλο, το φως και τα χρώματα. Σαν ένα μήνυμα-ντοκουμέντο γυναικείας ερωτικής παρουσίας προς το μέλλον. Θέλει να κρατηθεί ζωντανή όχι μόνον με το κορμί και την έκφραση του προσώπου της, αλλά και με τα αντικείμενα που φοράει· αυτά δεν είναι κτερίσματα ταφικών ανασκαφών αλλά ζωντανά στολίδια, σημάδια μιας νέας γυναίκας στις αρχές του 21ου αιώνα.

Ο Δασκαλάκης σχεδόν πάντα ζωγραφίζει ανθρώπους ντυμένους. Η ποίηση των ενδυμάτων στη ζωγραφική του θα μπορούσε να αποτελέσει το αντικείμενο μιας εκτεταμένης μελέτης. Το ρούχο έχει την ίδια εκφραστική οντότητα με το πρόσωπο, το βλέμμα και τη σάρκα. Δένει πάντα εξαιρετικά με τον χαρακτήρα του

ανθρώπου, την κίνηση και την έκφραση που απεικονίζεται. Οι πτυχώσεις ενορχηστρώνονται ρυθμικά αναδεικνύοντας βουβά μια εσωτερική μουσικότητα στο έργο. Κι αυτό θυμίζει κάτι από τις πτυχώσεις των αρχαίων αγαλμάτων. Ο Δασκαλάκης ζωγραφίζει όλες τις ηλικίες, τον κόσμο της εποχής μας σε ευρύτατο φάσμα, με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε γενιάς. Τα ρούχα, με μόδες διαφορετικής ηλικίας, αναδεικνύουν τις ιδιαιτερότητες των προσώπων που τα φοράνε αλλά και την εκφραστική δύναμη του ίδιου του ρούχου, σ' όλες τις εποχές του χρόνου. Αποκαλυπτικό είναι και το χτένισμα των προσώπων που συμπληρώνει τα ενδύματα και χαρακτηρίζει αποφασιστικά το κάθε άτομο προσφέροντας στον ζωγράφο τη δυνατότητα να αποδώσει στο έργο του τη ρευστότητα των μαλλιών, όπως στο νέο κορίτσι με το τζιν που τον κοιτάζει με απλότητα και εμπιστοσύνη. Ο συλλέκτης που αγόρασε αυτό το έργο είπε στον Δασκαλάκη: «Αυτά τα παιδιά ίσως φτιάξουν μια καλύτερη Ελλάδα».

Σε μερικά έργα η αίσθηση πως κάτι συμβαίνει εκτός κάδρου γεννάει ένταση γιατί το μοντέλο βλέπει κάτι που εμείς δεν βλέπουμε, και δημιουργείται η ανάγκη στον θεατή να υποθέσει και να αναζητήσει τα ίχνη

κάποιας αφηγηματικής πρόθεσης, που είναι όμως πάντα αλληγορική και με πολλές εκδοχές και ενδεχόμενα. Σαν η στιγμή που βλέπουμε στη ζωγραφιά να μην εντάσσεται μόνο σ' ένα συγκεκριμένο γεγονός που τη γέννησε, αλλά να είναι μια συμπεριφορά-σύμβολο που επαναλαμβάνεται με τον ίδιο τρόπο μετά από διαφορετικά ερεθίσματα. Χαρακτηριστικό είναι το έργο με το κορίτσι που φοράει το κοντό φουστάνι και κάτι αναμένει απ' αυτό που συμβαίνει εκτός κάδρου. Είναι όρθιο με πέλματα ενωμένα και σε στάση ευπρεπούς αναμονής. Πατάει σ' ένα άτσαλα στρωμένο χαλί που πρόχειρα πετάχτηκε στο πάτωμα, ίσως για μια οντισιόν που κάνουν οι ηθοποιοί, και τώρα περιμένει με ένταση και ευγένεια την απάντηση. Στο κέντρο αυτού του θαυμαστού πίνακα είναι οι δύο παλάμες της που συμπλέκονται με τα δάχτυλα σφιγμένα από αγωνία. Ο ζωγράφος μεγεθύνει το σύμπλεγμα, τον κόμπο των χεριών της, σχεδόν εξπρεσιονιστικά.

Το καθισμένο ζευγάρι –απ' τα ελάχιστα έργα που εικονίζονται δύο άνθρωποι– φαίνεται να αναμένει μία πληροφορία που είναι εκτός κάδρου και ο ζωγράφος τους δείχνει στην κρίσιμη στιγμή, δευτερόλεπτα πριν ακουστεί ή φανεί το νέο. Μία ανοιχτή αφήγηση που δεν γίνεται ποτέ συγκεκριμένη. Ίσως επειδή είναι δύο

άνθρωποι δημιουργείται ευκολότερα η αίσθηση κάποιας αφηγηματικότητας. Στο ίδιο έργο εκτός από τα θαυμάσια ζωγραφισμένα ρούχα, υπάρχουν, ίσως, τα ωραιότερα απεικονισμένα παπούτσια στην ελληνική ζωγραφική. Τέσσερα σπορ παπούτσια έτοιμα να φθαρούν περπατώντας τον δρόμο της ζωής.

Τα έπιπλα, οι καρέκλες, το χαλί στο εργαστήριο είναι οι αυτόπτες μάρτυρες των μεταμορφώσεων. Απλές καρέκλες πλιάν αλλά κυρίως έπιπλα νεοκλασικά κάπως παλιότερης εποχής, παλαιότερης αίγλης. Σαν οι συνεχείς καταγραφές των ανθρώπων να γίνονταν συμβολικά από παλιά, ακόμη και πριν γεννηθεί ο ζωγράφος, από μια διαδικασία που την ακολουθούσαν πριν άλλοι. Το απολύτως ελεγχόμενο τεχνητό φως του εργαστηρίου –τα κλειδιά φωτισμού τηρούνται με συνέπεια– δημιουργεί παραλλαγές στην όψη των πραγμάτων που θυμίζουν μ' έναν καινούριο τρόπο τη συγκρατημένη θλίψη των αντικειμένων όπως στο ποίημα του Πορφύρα «Lacrimae Rerum». Οι άνθρωποι έρχονται και φεύγουν, τα έπιπλα όμως τους παραστέκουν μένοντας ίδια και άφθαρτα, προσφέροντας στην τελική σύνθεση την υφή τους και το σχήμα τους, τη φόρμα τους και τη σιωπή τους.

Τα γρήγορα έργα του Δασκαλάκη μοιάζουν να ανεμίζουν στον αέρα. Σε αντίθεση με τα κανονικά μεγάλου μεγέθους που για να ολοκληρωθούν απαιτούνται πολλές εβδομάδες ή και μήνες –στον Δασκαλάκη είναι άγνωστος ο χρόνος που θα δαπανηθεί σ' αυτή τη ζωγραφικά ρευστή διαδικασία γιατί πάντα έχει αβέβαιη έκβαση–, σ' αυτά τα γρήγορα λοιπόν έργα που ο καλλιτέχνης αποφασίζει να τα ζωγραφίσει σε 5-10 ώρες «κι ό,τι βγει» βλέπουμε συχνά απίστευτα γοητευτικά αποτελέσματα όπως τον Λεωνίδα προφίλ με το τσιγάρο ή τον Θανάση με το πορτοκαλί Λακόστ. Όπως συμβαίνει πότε πότε σε όλες τις τέχνες, η γρήγορη διαδικασία που συνοδεύεται ή μάλλον γεννιέται από συμπυκνωμένη ένταση και αποφασιστικότητα –ταυτόχρονα από τον ζωγράφο και το μοντέλο– οδηγεί σε μια πραγματικότητα διάφανη που κινείται στο χρόνο μισοτελειωμένη. Κίνηση σαν ταξίδι του ενός προς τον άλλον πριν βεβαιωθεί συμπαγώς η ύπαρξη. Σαν να μη θέλει να αποκτήσει υλικό βάρος για να πετάει ευκολότερα. Οι ημιτελείς παρουσίες σαν να έχουν κενά απ' τα οποία περνάει το φως της ποίησης. Σε κάποια από τα έργα του Δασκαλάκη διακρίνεται στο φόντο το ημικατεστραμμένο έργο που «δεν βγήκε». Εκεί που η σχέση του ζωγράφου με το μοντέλο

και τα υλικά του απέτυχε. Σαν η παλιά αποτυχία στο φόντο της νέας εικόνας να γεννάει το καινούριο έργο, την καινούρια προσπάθεια. Έτυχε να δω και τμήματα από τα εντελώς κατεστραμμένα έργα. Ένα μάτι, το στόμα, τη μύτη, το αυτί, το ακρωτηριασμένο χέρι, το πέλμα με το παπούτσι. Έμοιαζαν με τάματα θρησκευτικά που εντόπιζαν μόνο το τμήμα του σώματος που έπασχε για να το γιατρέψει ο άγιος. Πολλά απ' αυτά τα σπαράγματα των κατεστραμμένων έργων του Δασκαλάκη ήταν αληθινά αριστουργήματα. Ίσως πρέπει και ο ίδιος να τα φυλάξει. Φαντάζομαι μία έκδοση μόνον μ' αυτά, γιατί όλα μαζί γεννούνε ένα ιδιαίτερο συναίσθημα που μοιάζει μ' αυτό που νιώθεις όταν βλέπεις τα κομμάτια που έχουν διασωθεί από τα αρχαία ερείπια.

Βλέπω τις δύο ζωγραφιές του Στ. Δασκαλάκη που απεικονίζουν το εργαστήριό του. Στη μία κυριαρχούν τα έπιπλα, άδεια από ανθρώπους και μυστηριακά. Και στην άλλη, το εργαστήριο που είναι σχεδόν ερειπωμένο. Ο χώρος δηλαδή που γίνονται οι μεταμορφώσεις των ανθρώπων δεν είναι ένας παράδεισος. Υπόκειται στη φθορά του γήινου χρόνου ενώ τα πρόσωπα που απεικονίζονται υπερβαίνουν, μάχονται το χρόνο και αποκαλύπτουν τον εσωτερικό πυρήνα τους, τον αθέ-

ατο. «Λάμπει μέσα μου κείνο που αγνώω, μα ωστόσο λάμπει» λέει ο Ελύτης. Αυτό τον αθέατο κόσμο αποκαλύπτει η τέχνη και η ζωγραφική ιδιαίτατα.

Έχω μπει και για δεύτερη φορά στο άβατο του εργαστηρίου την ώρα που ο Στέφανος ζωγράφιζε. Αυτό έγινε με διακριτικότητα αλλά και με κάμερα, λόγω μιας τηλεοπτικής εκπομπής. Δεν ξέρω γιατί σκέφτομαι τον Ελύτη όταν θυμάμαι τη μέρα που έβλεπα τον Δασκαλάκη να ζωγραφίζει... «Έλα λοιπόν να ζήσουμε τα χρώματα» ή ένιωθα τον ζωγράφο να «ακούει ήχους απ' τα χρώματα».

Κάτι βαθιά τελετουργικό, με παύσεις, ρυθμούς και ακινησία μεγάλης διάρκειας, αργόσυρτα ή με ένταση, συνέθετε ένα δρώμενο, που δεν ενδιαφέρει τον θεατή του τελικού έργου, αλλά όταν έχεις την τύχη να το δεις από κοντά νιώθεις πως βρίσκεσαι στον προθάλαμο της ποίησης, στο δωμάτιο-ατελιέ που κατοικεί ο αληθινός ποιητής. Κι αυτό μοιάζει με εργαστήριο απελευθέρωσης πνευματικότητας και αισθημάτων. Τελευταία εντύπωση εκείνης της ημέρας ήταν κάποιου λυπημένου πορτρέτου ακουμπισμένου στον τοίχο, «η λύπη ομορφαίνει επειδή της μοιάζουμε».

Οι άνθρωποι που εικονίζονται δεν μοιάζουν με το πα-

γαμμένο καρέ που βλέπουμε στον κινηματογράφο, αλλά δείχνουν να ζουν κανονικά στη διάσταση της τέχνης, όπου η στιγμή διαστέλλεται στο χρόνο. Κάποια άλλη μέρα που είδα τις ζωγραφιές όλες μαζί, είχα την αίσθηση ενός ιδιαίτερου κόσμου, που ήταν όμως οικείος, λες και έπεσαν τα προσώπια που φοράει κανείς για να αντιμετωπίσει τη ζωή στην άγρια καθημερινότητα. Λες και οι άνθρωποι ήταν καμωμένοι από άλλο θεό, με άλλα ηθικά ερείσματα, με παιδικότητα και σοφία, που έμοιαζε με τα αισθήματα των παιδιών που ζουν μέσα στους μεγάλους και δεν ξέρουν να κρύβονται. Κατά κάποιον τρόπο το ίδιο συμβαίνει και με τους ρόλους στο θέατρο, στον κινηματογράφο, στην όπερα, στο μυθιστόρημα. Μόνο που εκεί υπάρχει προκαθορισμένος ο ρόλος, ερμηνεύεται ένα προϋπάρχον κείμενο, ενώ εδώ ο ζωγράφος είναι συγγραφέας, σκηνογράφος και ενδυματολόγος για κάτι που περιμένει να γεννηθεί. Τα μοντέλα ανεβαίνουν στο ατελιέ σαν να θέλουν να «τα πουν» στο δικαστήριο του μέλλοντος, εκεί που δεν διεκδικούν όπως οι συνδικαλιστές αιτήματα οικονομικά και επικαιρότητας, αλλά αιτήματα της ψυχής, που μπορούν ίσως να αποτελέσουν τη βάση για μία μελλοντική επανάσταση. Φαντάζομαι τους ανθρώπους που ποζάρισαν να βγαί-

νουν και να χάνονται στους δρόμους της Αθήνας, έχοντας αφήσει στο εργαστήριο της οδού Ρεμούνδου τον άλλον τους ορατό εαυτό. Οι ίδιοι γνωρίζουν τώρα πως τον φέρουν μέσα τους σαν ζωντανό σημάδι μιας άλλης πραγματικής ζωής, καθώς χάνονται μέσα στη δήθεν ομοιομορφία του πλήθους.

Ιούνιος 2013

